

գայումը, որ շիջած էր մեզօր, ինչպէս և շիջած էր Լատուծոյ հետ ունեցած ձեր հազարդակցութեան հուրը. եթէ դուք վերածնած էք իսկապէս, անշուշտ կը մասնակցիք փրկութեան մեծ գործոյն, կը շարունակէք զայն Փրկչի անուամբ, կը հետեւիք նորա օրինակին, կը դիմէք, կը թռանիք դէպ ՚ի Լըրիքովն ճանապարհը, կ'ընթանաք Փրկչի հետքերով, կ'օգնէք ամեն ազգի ամեն յեղին և ամեն ըզըռի վերաւորներուն, և ուրիշ փոխարէն չէք պահանջեր ձեր սիրոյն համար, բայց միայն սիրել, միշտ սիրել, և աւելի սիրել. վասն զի սիրելէն կըսկսի մարդոյ երջանկութիւնը, և ով որ շատ կը սիրէ, շատ կը վարձատրուի :



ՍՈՒՐԲ ՏԵՂԵԱՅ ԽՆԴԻՐԸ

(Շարունակութիւն, տես թիւ 7.)

Մինչդեռ Սրբազան Պատրիարքը հանդերձ համայն իւր Միտրանութեամբ սուրբ Յակովբայ և սուրբ Փրկչայ Հայոց սեպհական վանքերուն անցեալ տարուան անցքերը յիշելով և քանիցս անգամ Բ. Դուռը թէ սուրբ Լըրուսաղէմէն և թէ Պօլիս ազգային Վարչութեան կողմէն առնուած խնդիրներուն պատասխանին կը սպասէին ակնդէտ, նը Փրկչայ վանքին մէջ Վատինաց պատարագ ընելու օրն հասաւ Սոյիս 17, յերկրորդ աւուր Պէնտէկոստէի : Բանի որ այն օրը կը մօտիկնար, այնքան ալ Վատին միաբաւնութեան և իւր ժողովրդեան կողմէն շշուկները կը շատնար : Վասն զի սպասուած փրկարար հրամանները ուշա

ցաւ և սուրբ Բաղդաս Վսեմ. Սուրբառութ Վլի պէյն ալ նոր եկած ըլլալով անցեալ տարուան անցքերուն բոլորովին անմանօթ էր, ուստի հարկ եղաւ Սրբազան Պատրիարքին, նորին Վսեմութեան քով երթալ թէ օրերուն մօտիկնալը և թէ մինչեւ ցարդ տրուած խնդիրներուն պատասխաններուն ուշանալուն պատճառն իմանալ, և հարցնել թէ արդեօք ինքը լիովին տեղեկութիւն ունի՞ այս գործերուն վրայօք : Նորին Վսեմութիւնն պատասխանեց թէ, քանի որ ինքն նը Բաղդարը եկած է, նոյն գործերուն վերաբերեալ հրամաններ երբէք եկած չեն, և ոչ ինքն այդ գործերուն եղելութեանը վրայօք տեղեկութիւն ունի : « Պօլիս եղած ժամանակս, յաւելցուցնա, հարեւանցի լսեցի, բայց և այնպէս կատարեալ տեղեկութիւն ունիմ ըսել չէ այդ : Աստի թէ և ես կ'ուզէի յատուկ այդ գործին համար ձեր հետ խօսիլ, և տեղն ՚ի տեղն իմանալ, ալ կը կարծէի որ դեռ բաւական օր կ'ուզէ Վատինաց պատարագ զելուն, իսկ քանի որ օրերը մօտիկցած են, ուրեմն խնդրեմ որ օրինաւոր կերպիւ եղելութիւնը ինձ ճիշտ իմացընես ինչպէս սկսուին, և հիմոյ որ կէտին եկած հասած ըլլալը : »

Բոտ խնդրանաց Վսեմ. Սուրբառութ Պէյնն պատմեց Սրբազան Պատրիարքն մի ըստ միօջէ նը ժամանակէն մնալն, դատին ինչպէս սկսուիլն, ետքէն պատահած պատահարներն, անցեալ տարի Բ. Դրան հրամանաւ սուրբ Բաղդաս եկած Վսեմ. Վլի փաշային և Միւնիք Էֆէնտիին և Վամասկոսի Վաղղիոյ Հիւսպատոսին ներկայութեամբ այս խնդիրներուն յուղուիլն ըստ կարգի ինչպէս որ պատմուեցաւ մինչեւ հիմոյ Սիօն հանդիսին միջոցաւ, և այս քնն

նութեան արդիւնք տեղեկագրին Պօլիս զրկուին եւս իմացուց :

« Բաժ տեղեկագրին Պօլիս զրկուիլը լաւ գիտէք . » հարցուց Նիւրին Վսեմութիւնն :

« Պօլիս զրկուիլը լաւ չեմ գիտեր, բայտ Սրբազան Պատրիարքը, այլ սա միայն գիտեմ որ Վսեմ. Վարդիաշապին ասկէջ բաժնուելու միջոցին երբ թախանձանօք իրեն հարցուցի թէ, « Վսեմ. Տէր, դուք կ'երթաք բարեաւ և խաղաղութեամբ, բայց մեր գործերը ինչպէս եղան, և ուր կա յացան : » Պատասխանեց թէ՝ « Դուք միամիտ եղիք, մեր քննութեան բոլոր տեղեկագրերն Պօլիս զրկեցինք առ Բ. Դուռն, Լատուծով կը յուսանք որ քիչ օրէն անոնց պատասխաններն կը ստանամք և ձեզ ալ կը հաղորդեմք, մի վախնաք ձեր իրաւունքները երբէք չեն կորսուիր Սպէի Շահանէտէ : »

« Բայց և այնպէս, բաւ Վսեմ. Սութատարութիւնը, այդ ինչիրը ինչպէս որ դուք կը պատմէք, այնպէս ճիշտ ըմբռնած չէ Բ. Դուռը, վասն զի իմ Պօլիս իմացածս ձեր պատմածէն շատ տարբեր է : Իմ լսածս այս է թէ, նր Յակովբայ և Պրկչայ վանքերն ձեր սեպհականութիւններ չեն, այլ Ռաշի տեղեաց կարգը կը սեպուին, թէ միայն պահպանութիւնն ձեզ յանձնուած է, թէ Խաթիւնք ամեն տարի նոյն երկու տեղերը կը պատարագեն իբրեւ արդար իրաւունք, թէ՝ դուք անցեալ տարի դանոնք վնասած էք, և անոնք այս բանին համար կը բողոքեն կ'աշխատին, որպէս զի կարողանան նոյն իրաւունքը նորէն հաստատել, թէ և դուք բաւական զիջումներ ցուցրցած էք դարձեալ շնորհելու ըստ առաջ նոյն : —

« Բան լիցի, բաւ Սրբազան Պատրիարքն, այդ լուրը բոլորովին սուտ է

և սխալ և ի կողմանէ Խաթիւնց տաւրածուած պիտի ըլլայ ըստ իւրեանց քմաց . վասն զի ոչ նոյն վանքերը Ռաշի տեղերէն տեղերուն կարգն են, և ոչ ալ նոյն վանքերուն վրայ մաղի չափ սեպհականութե իրաւունք ունին Խաթիւնք, և ոչ ալ Հայոց Պատրիարքը զիջում ըրած է մինչեւ ցարդ, և ոչ ալ ընելու միտք ունի, նա և ոչ իսկ կրնայ ընել ճշմարիտը խօսելով, վասն զի վանքերն ընդհանուր Հայոց աղբին արդար սեպհականութիւնն են, այլ Խաթիւնց ցարդ վայածը Հայոց աղբին կամ միաբանութեան կողմէն շնորհած էր, թէ և մինչեւ ցարդ շնորհած է, այլ այսուհետեւ չլինար նոյն ընդհանրութե, և չընելու ալ շատ օրինաւոր և բանաւոր պատճառներ ունի, և այն, եթէ կամիք, Վսեմ. Տէր, այս բաժնեւ դուք ձեզնէն կըրնաք ստուգել սուրբ Երուսաղէմի բնակիչ աղգերէն, և շատ ալ դիւրին է, վասն զի ամեն մարդ գիտէ, ամեն աղգ կը վիայէ՝ որ սուրբ Երուսաղէմի սրբազան տեղիքը, վանքերը և եկեղեցիները երկու կարգի կը վերածին : Ըստ ինչ կարգինն է, իւրաքանչիւր Ագգի իր ձեռքը օրինաւոր հրովարտաներով և օճէ-ճիւղով ունեցած սեպհական Գլխային վանքերը, որք միայն իրենց կը վերաբերին անկախ յուրեք որոնց բացարձակ տէրն են չինելու, քակելու, և մինչեւ անգամ Գլխային հաւանութեամբ ծախելու, և զայն կը վստէն ամենայն համարձակութեամբ՝ աղօթելով մեր Բարեխնամ Կայսեր կենաց երկարութեան և խաղաղութեան համար :

Երկրորդ կարգին է Ռաշի տեղերէն իրաւանց տակ եղած սուրբ Տէղիքը, որք կը պատկանին երեք աղգաց, այսինքն՝ Հայոց, Բունաց և Խաթիւնց, և նոյն տեղեաց համար դարձեալ ի՛նչ

բաքանչիւր ազգ իւր ձեռքը օրինաւոր հրովարտակ կամ հեօճէկ ունի ըստ չափու իւր ունեցած իրաւունքին, որ ըստ այնմ եւս համարձակապէս կը վայելեն իւրաքանչիւր ազգ իւր իրաւունքը միջաբեկութեամբ, ինչպէս են սուրբ (Յարութիւնը, սուրբ Օհունդը, սուրբ Աստուածածնայ գերեզմանն, Քառասնից պարը) (զոր Ատոնք պիտի մաղարաւ կ'անուանեն), նա եւ Համբարձման լերան վրայ Վրիստոսի Տեառն մերոյ Սանատեղւոյն աւերակ մատուռը, և այլն, ահա ասոնք են առ այժմ յայտնապէս որոշեալ սուրբ տեղիքը որք են միջաբեկութեան ազգաց, թէ և անոնց մէջ տարբեր իրաւունքներ ալ կան իրարմէ աւելի կամ պակաս, բայց անոնք ժամանակին այնպէս կարգադրուած են, ի բաց առեալ զայս տարբեր իրաւունքները, մնացեալներուն մէջ իւրաքանչիւր ազգ ինչ իրաւունք ունի, քանի կանթեղ ունի, քանի պատկեր ունի. իւր արարողութեան ժամանակ երբ կ'ըսկսի, երբ կ'աւարտի. նոյն տեղերուն մէջ իւրաքանչիւր ազգին թափօրը, հանդէսը երբ է, և այլն, ի բնէ անտի որոշուած և կարգադրուած են. որ վասն նոյն տեղերը ոչ որ կրնայ պատկեր մը կամ կանթեղ մը աւելցնել իւր կողմանէն կամ պակսեցնել, և ոչ մէկը իր կարգէն դուրս պատարագ ընել կարող է, և ոչ որ մը իր կարգէն ետ կրնայ կենալ, մինչեւ անգամ նոյն սուրբ տեղերը աւելի և լուալու մասին, կարգադրութիւններ հաստատուած են. եւ եթէ նոյն միջաբեկ տեղերը մէկ քար մը դնել կամ քար մը հանել հարկ ըլլայ, և ոչ մէկ ազգ զայն առանձին կրնայ դնել վերցնել. այլ երբ այնպէս փոքր փոփոխութիւններ հարկ ըլլայ, երեք ազգի գիտութեամբ և յոժա-

րութեամբ և նոյն խօս երեք ազգաց ծախիւք կը շինուին, և եթէ մեծ նորոգութեան պէտք ունենայ, նոյն երեք ազգը մէկ տեղ գալով կը խորհրդակցին, և եթէ համաձայնին իրաւութեամբ, մեր Վարեխնամ (Թագաւորէն հրովարտակ կը խնդրեն երեք ազգաց գիտութեամբ եղած մաղախային համեմատ, և այնպէս կը սկսին վերանորոգութեան, և եթէ չկրնան համաձայնիլ իրարու հետ տեղի մը նորոգութեան մասին, կը մնայ նոյն տեղը յուստեան. ինչպէս ահա աչքերնուն առջեւն է սուրբ Յարութեան գմբէթը, զոր նորոգելու համար չեկարողացան երեք ազգ միաբանիլ, և որովհետեւ վերանորոգութիւնն ըստիպողական էր, վասն որոյ երեք ազգաց կողմէն երեք Տերութիւն, այս ինքն՝ Վ. Վուռը, Վաղղիայն և Ռուսիայն համաձայնելով և մեր Վեհափառ (Թագաւորին յատուկ հաւանութեամբ շինուեցաւ. նմանապէս ահա սուրբ Օհնդեան պարին առաւ տաղի հնայեալ վարագոյրը որ երեք ազգաց կը վերաբերի, գիտութեան տեղիք չտալու համար վերջապէս մեր Վարեխնամ (Թագաւորը շինել տալ հրամայեց յիւր կողմանէ:

«Վհա նոյն միջաբեկ եղած սուրբ տեղեաց կարգը և կանոնը Ձեր Վեհափութեան խնդրանաց համեմատ հաւանաօտակի պատմեցի: Ասկէ ի զատ կան նաեւ միջաբեկ տեղերուն շուրջ իւրաքանչիւր ազգաց իրեն յատկացեալ տեղեր, զորոնք դարձեալ ամեն մէկը կրնայ քակել, շինել, լուանալ, մաքրել անկախ յովմէրէ, և այլն:»

Ինչպէս որ վերը ըսինք, Ատոնայ միաբանութեան եւ իւր ժողովրդոց մէջ շուրջ բաւականէն աւելի շատցած էր, և տարածայն կարծիքներ և սուտ սխալ խօսակցութիւններ հա-

սարակաց բերանը ինկած . ոյր վասն
ժամ յառաջ այս գործին վախճան մի
տալ հարկ էր . ուստի Ման . Սրբա-
զան Պատրիարքը խոհեմութիւն հա-
մարեց փութալ Ն . Վ սեմութեան
քով երթալ , հետք տանելով պատ-
րաստած խնդրագիրն՝ զոր ներկայա-
ցուց , Ն . Վ սեմ . Ստեփանոսարքուֆ
Պէկին , որոյ օրինակն հոս կը գնեմք :

« Սայէի իհասն վայէի Հազըէթի
թաճաարիտէ վէ էֆէնտիմիզ տախի
Տէվլէթի վէլիւննիմէթ էֆէնտիմի-
զին վէքիլի միւրախիսաս պուլունտու-
ղու հալտէ քեաֆֆէի ումուրի խու-
սուտսթը վտաաւըղ անճադ էֆէն-
տիմիզին բէէյ վէ իրատէի ալիլէրի
վէճհլէ վիճուտէ կէլէճէկինի հիշպիր
վէճհլէ շիւպհէ իթմէտիկիմիզտէն
մուգատտէմ վէ մուտիսէրէն աբդ
վէ իսթիտա իյլէտիկիմ իւզըէ Գուա-
սու Հէրիֆտէ քեախն Սար Լադուալ
մանասթըրը ապա էն ճէտ եէտիմիզ
տէ պուլունտան ֆէրմանի Վիլան մու-
ճիպինճէ , քէնտի միւլքիւմիւզ օլտու-
ղու հալտէ Վ լաթիլէրին սէնէտէ պիր
տէֆա մանասթըրի մէզքիւրտէ զիյա-
րէթլէրինի գապուլ իյլէյէ մէյէճէկիմ
շիւնքի տին վէ միլլէթ վէ ալցանէթի
միզէ տօդանուր քէլամ՝ զայրի լայի
գաի մանասթըրի մէզքիւր իշինտէ
գուլաղըմ իլէ քեաֆֆէի միլլէթիմ ի
շիթտիկի հալտէ գապուլ իյլէյէ մէյէ-
ճէկիմ աշիքեար օլուպ, պուլունտան ագ-
տէմ չէնտ տէֆա պա միւզէքէրէ արդ
վէ իշար իյլէմիշ իսէմտէ , պիր սէմէ-
րէտի կէօրիւլէ մէտիկինտէն պահսիլէ
վէ կիւնլէր թէգարրիւալ իյլէմէքտէ
պուլունտուղունտան , շիմտիտէն զա-
թի Վլիի ասթիլէրինէ արդ վէ իս-
թիզան խոթրիմի էյամի մէզքիւրտէ
մէրգուլէրին զիյարէթլէրի կէրէք
սէնտէնիլ վէ կէրէք միլլէթիմ թա-

րաֆրնտան պիր վէճհլէ գապուլ օ-
լունտայաճաղընտան իճապի հալըն շիմ
տիտէն հիւսնի իֆառընա հիմէմի Վ-
լիի ասթիլէրի պուլունտուղունտա
լութֆէն վէ իհասնէն պիր ան էվլէլ
նէթիճէի հալըն թարաֆը պէնտէ-
կեանէմէ իշարիլէ մէրգուլ Վ լաթին-
լէրին սէնէտէ պիր տէֆա իճրայի ա-
յին իյլէմէլէրինտէն սարֆի նազար
պուլունտումաը նիյաղը Պապընտա է-
մըր վէ ֆէրման հաղըէթի մէնլէհիւլ
էմրինտիր :

Յի Սէֆէր Վ Սէնէ ԱԱ

Վէ ֆի Ապիւլ Վ Սէնէ ԱՎ

Փաթիլի էրֆէն

Գրաւոր Շէրիֆ

« Հատ բարի ըսաւ Ն . Վ սեմու-
թիւնն . ըստ ձեր խնդրանաց հեռա-
գրեմ թէ Վ իլայէթին և թէ Բ .
Գուսն . և անկից սոացած հրամանը
եւս ձեզ կը հաղորդեմ :

Վ յսպէս ողջունեալ Ն . Վ սեմու-
թիւնն բաժնուեցան իրարմէ :

Խնդրագիրը ներկայացուէլէն յե-
տոյ , որուն մէջ արեւու նման յայտ-
նի կ'երեւի Հայոց ազգային սեպհա-
կանութեան իրաւունքը և անոր վե-
րաբերեալ ամեն սարաքայններն , կը
վտահայցնէին Հայոց միաբանութիւն
այնպէս մէկ փրկարար հրաման մը ըն-
դունելու Բ . Գրնէն , որ Վատին միւ-
աբանութեանց թէ իրենց բռնաբա-
րութեամբ և թէ օտար աղգեցու-
թեանց ձեռօք պահանջած անիրաւ
պահանջումները իսպառ խափանէր .
և ահա նոյն միջոցին էր որ սուրբ Լ-
րուսաղէմի Վ սեմ . Ստեփանոսարքուֆ
Պէյէն նամակ մը ստացաւ Սրբազան
Պատրիարքն , որով կ'իմացնէր և կեր-
պիւ իւրիք Վատինաց թոյլատրել կը
թախանձէր : Քանի որ նոյն շնորհքը

այսքան ատեն ըրած էք կ'ըսէր, հիմոյ
հարկ չէ ղանալ. և ես կը վստահա-
ցընեմ զձեզ որ Վատինաց եւս սաս-
տիկ պատուէր պիտի տամ և սաստեմ
որ իրենք ալ նոր ի նորոյ բաներ չհա-
նեն և ձեր կրօնքին և սեպհականու-
թեան դպչելու բաներ չընեն. այլ ա-
մենայն պարկեշտութեամբ, սիրով և
խաղաղութեամբ կատարեն իրենց ա-
րարողութիւններն. այսպէսով երկու-
ազգաց մէջ սերտ բարեկամութիւն
սէր և միաբանութիւն կը հաստատու-
ուի. դուք ալ անոնք ալ հանգիստ և
խաղաղ կը մնաք, ինչպէս որ հարկ է
կրօնականներուն, որք հասարակաց
հայելի են, և սիրոյ և միաբանութե-
օրինակ, և այլն ։»

Սիրելի ընթերցողք ի հարկէ կը
զգան որ այն նոր եկած հրամանը Հա-
յոց Պատրիարքին սպասած փրկարար
հրամանը չէ. Հայոց միաբանութեան
վերալից սրտին ցաւոցն ամօքիչ դեղ
մը չէր. այս հրամանով Հայոց՝ օտա-
րաց ազդեցութեամբ բռնաբարուած
իրաւունքները ձեռք անցնել անկա-
րելի էր. իւր սեպհականութեան տէր
ըլլալու իրաւունքին համաձայն չէր.
այլ միայն սիրոյ և միաբանութեան
յորդոր, յուսադրութիւններ ապա-
դայի համար. վերջապէս աւելի Վա-
տինաց գերի ըլլալու յորդոր էր. ո՞ր
կը մնար ապա Հայոց այսքան դարերէ
ի վեր Քարեխնամ Տէրութեան հըր-
և հօրատակ և հաւատարիմ զաւակ
ըլլալը, երբ թոյլատրուի այն անիրաւ
յափշտակչին բռնաւոր ճիրաններուն
մէջ ճնշուիլ մնալ. և այն իւր արդար
իրաւունքը եւ սեպհականութիւնը
թշնամին բուռն զօրութեամբ գըլըճը՝
հափքել ինչ իւր աչքին դիմացը խլել և
ինքը առանց ճիգ հանելոյ թոյլ տայ
անոր. ո՞հ անտանելի ցաւոց զոր ըն-
դունել, կրել և տոկալ անհնարին էր։

Նաեւ կը գուշակուէր այն եղե-
լութիւններէն, որ նոյն երկու վան-
քերը Հայոց արդար սեպհականու-
թիւնը ըլլալը բարեխնամ Տէրութեան
օրինաւ որ կերպիւ հասկցուցած չէին.
այսինքն օտար ազգաց հետ հաղոր-
դակցութիւն (Դպրեկոթիւն) բը-
նաւ չունենալը և Հայոց ազգին սեպ-
հական օտարուածք ըլլալը, ապա թէ
ոչ ինչպէս կարելի էր որ մինչեւ ցարդ
Հայոց ազգային սեպհականութիւնը
այսպէս անիրաւ բռնաբարողներէն բու-
լըրովին ազատելու համար գալիք փր-
կարար հրամանին ուշանալը։ Սիւթէ
մոռցուած էին այնքան դարերէ ի վեր
Օսմանեան բոլոր Վահագետաց իւ-
րական կնիքը կրող հրովարտակներովը
Հայոց ազգին անկախ և ազատ սեպ-
հական իրաւունքը ըլլալը և ոչ յուժե-
քէ կախում ունենալը, և Վատինաց
տարին միանգամ նոյն երկու վանուց
մէջ պատարագելու թոյլատրութիւնը
միայն գթասիրտ Հայոց ազգին կող-
մանէ շնորհք ըլլալը։

Քրանչիսկեանք այս շնորհքը փո-
խանակ երախտագէտ մտօք վայելելու,
յանուն ամենակարողին, անմահին
և ամենեցուն Նորաջին Նստուծոյ նը-
ւիրուած սուրբ սեղանոյն վրայ, տկար
մահկանացու արարածի և ամենասը-
խալ մարդոյ մի անունը Վրիստոնէա-
կան սուրբ հաւատոյ և սուրբ Մե-
տարանի երկնաւոր վարդապետու-
թեան հոգւոյն հակառակ նորահնար
անսխալ տիպաւորով Հայոց սեպհական
սուրբ եկեղեցւոյն մէջ ի լուր ընդ-
հանուր ազգին յիշատակելու համար
եղած մեծ պատրաստութիւնները գի-
տէր արդեօք բարեխնամ Տէրութիւն։

Ի վերջ ամենայնի, ի բնէ Հայոց
սեպհական և միակ միութարութիւ-
նը մնացած սուրբ Յակովբ եկեղեց-
ւոյն մէջ Հայոց կրօնքին դէմ քարոզ

տալով (որ երբեք տեսնուած ալ չէր),
 « Հայք հերետիկոս են , Հայք ալ
 « նիծեալ են , քանի որ Հռոմայի փա-
 « փան չեն ընդունիր , անոր չեն հնա-
 « զանդիր , անոր ոտքերուն չեն խո-
 « նարհիր չեն համբուրեր , Հռոմայի
 « ընդհանրական եկեղեցիէն դուրս
 « են , որ վասն արքայութեան երես
 « տեսնալիք չունին , դժխտոց որդիք
 « պիտի ըլլան . մեղք և հաղար ափ-
 « սոս որ այս հոյակապ , դարաւոր
 « և պայծառ եկեղեցին այսպիսի հե-
 « րետիկոսներուն ձեռք մնացեր է »
 ըսելով հաղար և մէկ հայհոյանք և նա-
 խառնիք Հայոց ազգին կարդալնէն
 բարեխնամ Տէրութիւնը լուր ունէր
 արդեօք :

Այս թէ ոչ ի նչպէս կարելի է հա-
 ւատալ թէ, բարեխնամ Տէրութիւնը
 իր սիրելի հպատակ ազգին այսքան
 անտանելի տառապանքները և նախա-
 տինքները թէ իր կրօնքին դէմ , թէ
 իր Ազգութեան և սեպհականութեան
 դէմ քաջած ըլլալը ըսելով խօսոյն իր
 փրկարար հրամանները չփութացնէր
 ի փրկութիւն Հայոց իրաւանց :

Եւ ահա զինի այսպէս սրտամաշ
 մտատանջութիւն մէջ , Սրբազան Պատ-
 րիարքն նոյն եկած հրամանին համե-
 մատ տրուելիք պատասխանն արդէն
 պատրաստած և զրկելու վրայ էր ,
 համարէ թէ ճիշտ նոյն միջոցին սուրբ
 քաղաքիս Սեմ . Սուլթանարուֆ
 Պէյը Նորին Սրբազնութեան քով
 տեսութեան եկաւ :

Սոյն խնդրոյն վրայօք անմիջապէս
 խօսք բացուելով , Սրբազան Պատրի-
 արքն ըսաւ . « Սուլթանարուֆ Պէյ ,
 այս ինչ լուրեր և հրամաններ կը հա-
 ղորդէք մեզ , մենք մեր բարեխնամ
 թագաւորէն մեր ցաւօցը դեղկրտա-
 սենք , մեր արդար իրաւանց և սեպ-
 հականութեան ազատութիւն , օտար

ազգեցութեանց երեսէն ծագած կըն-
 ճիւններուն լուծումն . միթէ Չեր
 Սեմութիւնն ականատես չէք հոս
 խառնաց անիրաւ արարքներուն և
 պահանջմանքներուն . եթէ տակաւին
 ի . Պուսը և ձեր Սեմութիւնն
 լուրք , բարերը պիտի ազադակեն :

« Սեմութիւն մեր բարեխնամ թագաւոր ,
 ըր իւր սիրելի հպատակ Հայոց ազ-
 գին ընդհանրութեմ սեպհական եղող
 սուրբ Յակովբայ վանուց բացառմով
 իրաւունքը կ'ուզէ որ կորսուի , և զա-
 նկիայ խառնաց կամայը զոհ պիտի
 ընէ , կամ իւր սիրելի հպատակը խա-
 տինաց ձեռքը դերն պիտի ձգէ , ես
 երբեք չեմ կրնար խառնաց այսպէս
 անիրաւ պահանջմանց զիջանել և իմ
 սիրելի ազգիս ընդհանրութեան սեպ-
 հականութեան , որ այսքան դարերէ
 ի վեր իւր ստացուածքն է , փոքրիկ
 քար մի անգամ չեմ կրնար կորսնցը-
 նել . միթէ այսքան ստրկացաւ Հայոց
 ազգը իր բարեխնամ թագաւորին աչ-
 քին , միթէ հաւատարիմ և ամենայն
 պարագայից մէջ ազգովին հնազանդ
 և հլու ըլլալինս մեզի յանցանք եղած
 է , կ'աղաչեմ այս կտորները ինձ բա-
 ցատրեցէք : » Այս խօսքերը արտասա-
 նած ատեն Սրբազան Պատրիարքին
 աչքերէն արտասուաց կաթիլներ ըս-
 կան հոսիլ . որ վասն բաւական ըս-
 փոփելի խօսքեր խօսիլ պարտաւորե-
 ցաւ Սեմ Սուլթանարուֆ Պէյը :
 Նաև յաւելցուց ասելով թէ « Բաթ-
 րիքէֆէնտիկոսալ յատկապէս այս բա-
 նին համար եկայ ձեր քովը , թէ և ձեր
 ըրած այցելութիւն փոխարէն ալ գա-
 լու պարտաւորութիւն ունենալը գի-
 տեմ , բայց այն թողումք այլեւմ պա-
 հու , վասն զի այս ստիպողական է .
 յատուկ եկած եմ ըսաւ Նորին Սե-
 մութիւնն , որ զձեզ եթէ կարելի է ,
 համոզեմ որ մարդասիրութեամբ նե-

բէք Վատինացի, և քանի որ նոյն շնորհքը այսքան ատեն ըրած էք, և անոնք ալ վայելած են, դարձեալ ձեր մարդասիրութիւնը ցոյց տուէք, թող գան դարձեալ իրենց պաշտօնը կատարեն, թէ և ինչպէս գրտէ 'ի դուրս լսած եմ որ անոնք զձեզ քանի մը պատճառներով վշտացուցած են, նա մանաւանդ ձեր սեպհականութեան իրաւանց դպած են, և ձեր տեղերէն քանի մը տեղեր յափշտակած են, դուք այս անգամ ալ անոնց ներողամիտ եղիք. թող Տէրութեան գլխաւորին մէկը պակսի. ես ձեր միւս կորուսած բոլոր իրաւունքները հետզհետէ կը գրեմ կ'իմացնեմ առ ՚. Ղուռը և որքան կարելի է, կ'աշխատիմ ձեր մէջը գտնելու հաշտեցնելու և բոլոր իրաւունքնիդ տեղը բերելու. Ղուք այնպէս գիտնալու էք և կը յուսամ որ քաջ գիտէք, թէ Տէրութեան փեսայը ձերն է, և ձեր փեսայը Տէրութեան է. քանի որ դուք Տէրութեան հաւատարիմ և հնազանդ հպատակն էք. Եւ դարձեալ Վատինաց ալ բոլոր պէտք եղածը կ'ըսեմ, որ անոնք ալ այսուհետեւ զձեզ ցաւցնելու առիթներէն հեռանան, ձեր իրաւունքներէն յափշտակածնին ետ դարձնեն, նոր 'ի նորոյ իրաւունք յափշտակելէ դադրին. իրենց արարողութիւնը կատարելու համար եկած աւտեննին ամենայն պարկեշտութեամբ վարուին. սովորականէն աւելի բաներ ընելով ձեր սեպհական իրաւունքին չը դպչին, և կը յուսամ որ այս այսպէս ըլլալէ ետքը, միշտ սիրով սլիտի մնաք և անհամաձայնութիւններ հանելու առիթները կը պակսին. դուք ալ հանգիստ կը մնաք: —

«Սեծապէս շնորհակալ եմ Վսեմափայլ Պէյ, ըսաւ Սրբազան Պատրիարքը, ձեր բարեմտաբար խօսած

խրատներէն, և իմ բնական պարտաւորութիւնս ալ նոյնը կը սորվեցնէ ինձ. այլ ցաւօք սրտի կը յայտնեմ, որ արդէն այդ պարտաւորութիւնը լիովին կատարած եմ, և Նստուած գիտէ որ 'իսկ որ Վրիստոնէական, ինչ որ մարդկային օրէնքները կը սորվեցընեն և կը պարտաւորեն, ձեր կարողութեան համեմատ կատարած եմք. բայց ինչ օգուտ որ մենք որքան մարդասիրաբար վարուեցանք, որքան պատիւ ըրինք և իրենց պատիւը պահեցինք, անոնք մեզի միշտ փնտախք փոխորինեցին. և սկսան իրենց բոլոր ճիշդ թափելով աւելի մեծամեծ վնասներ տալու ձեռնարկել. կարծելով թէ իրենց խորհրդաւ ընթանցքները մենք չենք գիտեր. իրենց տուած փնտաներն և բրած և ընելիք յափշտակութիւններն այն աստիճան ըզգալի եղած է այսօր Հայոց միաբանութեան և ընդհանուր Մղգին, որ եթէ գիտնամք թէ սուրբ Յակովբայ վանքը մեր ձեռքէն բոլորովին պիտի ելլէ, զոր Տէր մի արատցէ, աւելի լաւ կը համարիմք նոյն սուրբ Յակովբայ վանքը կորսնցնել, քան թէ այնպէս մեր Մղգին, կրօնքին և միանգամայն սեպհականութեան թշնամիին մեր սուրբ եկեղեցւոյն մէջ պատարագելուն թոյլատրել:

«Նյս մարդիկները այսքան չարիք հասցնելով և մեր արդար իրաւունքները յափշտակելով՝ ոչ թէ միայն գոհ չեղան մեզմէ, այլ և իրենց խելքովը կարծեցին որ մենք իրենցմէ կը վախնամք և իրենց յափշտակած և յափշտակել ու զած տեղերուն յարգը և պատիւը չենք ճանչեր. և եթէ հարկը պահանջէ առեան ելլալ, նոյն տեղերուն համար դատ վարել, խօսիլ խակ չեմք գիտեր. վասն որոյ օր ըստ օրէ սկսան համարէ թէ բուռն զօ-

բուժեամբ Գլխաւոր Կապիւր Իւնի Ըսելով
Տէրութեան անդէն հպատակաց վրայ
յարձակել . այն այնպիսի անխնայ
կերպիւ զոր եթէ մարդ նկատողու
թեան առնէ , անշուշտ առանց տա
րակուսելու կը կարծէ որ այս սուրբ
քաղաքը մարդկային սեռին բնական
երկրագնդէն բոլորովին դուրս առան
ձին սրոշեալ երկիր մ' է , ուր ոչ տէ
րութիւն կայ և ոչ Տէրութեան մը
հսկողութիւն տակն է : Քրանչիսկեանք
երբ տեղ մը յափշտակել ուզեն , նախ
բնաբանը սիրոյ վրայ հիմնելով , բա
րեկամաբար կը սկսին , որով մինչեւ
յերկիր կը խոնարհին , եթէ այնու
չկարացին իրենց բաղձանքին հասնել ,
սպառնալիքներ տեղացիներ կ'ըսկսին
յանուն օտար Տէրութեանց ազդե
ցութեանց , և եթէ այնու եւս չկու
րողացան յառաջ տանել , ալ ըստ կար
գի կըսկսին նախ դաժօլիկ գոնցօղնե
րուն ձեռք տեղւոյս կուսակալը կամ
համոզել որ և իցէ կերպիւ , կամ
վախցնել . ապա դեռսպանոյ ձեռք
Ի . Դուռը ձեռք կ'առնեն և այն առ
ախ ճաննոր մինչեւ բարեխնամ Տէրու
թիւնն կըստիպուի իրեն անմեղ , հը
լու և հնազանդ սիրելի հպատակին
արդար և սեպհական իրաւանց դէմ
հրամաններ տալ , և ստիպել զինքը որ
ընդունի տրուած հրամաններն , և ի
րեն արդար իրաւունքները կամայ ա
կամայ կորսնցնել յանձն առնու : ի՞նչ
անմեղ և ակամայ սպանութեան երբ
վերոյիշեալ եղանակներով չկարողա
ցան իրենց յափշտակիչ նպատակնուն
հասնել , ալ գործերը ուրիշ կերպա
րանք կ'առնուն . մէկ մ' ալ կը նայիս
որ Քրիստոսի Տեառն մերոյ սուրբ
պատուիրանաց համեմատ հեզ և խո
նարհ ըլլալու պարտաւորեալ և բոլ
րով սրտիւ ուխտեալ անսխալ կար
ծուած պապական եկեղեցւոյ պաշ

տօնեայներն բոլորովին կաղմ և պատ
րաստ , բռնութիւնը ձեռք առած
յանկարծ իրենց այն կրօնական պար
կեշտութեան տիպար եղող զգես
տուց տակէն կուռի վերաբերեալ որ
և իցէ գործիքներ դուրս հանելին
և անմիջապէս յարձակելին մէկ կ'ըլ
լայ անմեղ և անզէն ազգին միաբա
նութեանը վրայ , և այն տասնապա
տիկ մարդկան առաւելութեամբ , իբ
րեւ խաչակիր զօրք կարծես որ սուրբ
երկիրը աղատել կը ճգնին , չեմ գի
տեր թէ որ Տէրութեան ձեռքէն , և
կըսկսին զարնել խորտակել փշրել ինչ
որ իրենց դիմացը կ'ելլէ , ինչ որ ի
րենց աչքը կը տեսնէ , ինչ որ իրենց
ձեռքը կ'իյնայ անխնայ , մինչև սուրբ
եկեղեցւոյ Վստուածային սպաշտամանց
վերաբերեալ զարդերն և սուրբ ըս
պաններն և անօթներն . առաւել ող
բալին այն'է , որ ամենայն Քրիստոնէից
սիրելին և երկրպագելին (1) անգամ
ոտնակոխ ընելով կըխորտակեն կըթա
փեն : Իսկ Տէր իմ , իմ միաբանու
թիւնս ոչ զէնք ունի և ոչ ալ այդ
պէս կրօնամոլ մարդիկներ են . և ոչ
երբէք ալ զինուց կարօտութիւն ու
նիմք մեր իրաւունքները պահպանե
լու համար . իմ զօրքս և զօրականս ,
եւ զէնքերս նախ իմ արդար իրա
ւունքս է . երկրորդ՝ Տէրութեանս
արդար դատաստանն , որ կը յաղթէ
ամեն զինուց և զօրութեանց : Եթէ
լատինք իրաւամբ կ'ուզեն ինձմէ իմ
սուրբ Յակովբայ եկեղեցիս գալու
Թյւլաւորութիւնն , թող հանեն իրենց

(1) Շատ տարի չէ՛ Ս . Յարութեան տաճարի
մէջ , Գիւտ խաչ ըստած տեղը , Վատին կրօնաւո
րին մէկը Հայոց հոն դրած արծաթեայ խաչը , որու
մէջ կը պարունակէր կենաց ճոյսէն մաս մի , յա
փշտակելով գետին կը զարնէ ու ոտնակոխ կ'ընէ ,
զոր Հայ միաբանք ընելով կը գիմեն ու հազիւ թէ
գետնէն կը ծողկն սուրբ խաչը որ բոլոր քրիստո
նէից երկրպագելի է :

հրովարտակն, իրենց հեօճէլն կամ ար-
տօնագրերն, եթէ ունին, և ինչո՞ւ
անցեալ տարի այնքան քննութեան ա-
տեն չյայտնեցին և չկարողացան գօնէ
մատնաչափ թուղթ մի ցոյց տալ. ուր
ամեն կողմանէ իրենց իրաւունք չու-
նենալը արեւի նման յայտնուեցաւ.
մինչդեռ իրենք կ'ըսէին թէ սուրբ
Յակովբայ վանքը իրենց է, և Հայոց
Լճգին տուեր են, և տարին մի ան-
գամ պատարագ ընելը նշան դրած են,
որ երբ ուզեն ետ առնեն: Ո՛վ զար-
մանալի փաստիս, որուն հաւատալու
համար մարդ անխելք ըլլալու է:

Եւ այն միայն Ռաշտիէի տեղերուն
համար է, ուր երեք ազգէն և ոչ մէկը
առանձին բեւեռ մի անգամ չկրնար
գամել. և ոչ թէ՛ Հայոց 'ի բնէ իւր
սեպհական ունեցած ազգային վանքին
համար է այդ Ռաշտիէի բառը. ոչ
Հայոց վանքերը, և ոչ միւս ազգաց
ունեցած առանձին վանքերը պայմա-
նին տակ մտած են:

Եթէ ամեն ազգ իրենց առանձին
ունեցած սեպհական վանքերը մէջ

տեղ բերելով ամենայն սիրով Ռաշ-
տիէ կ'ընեն, թող սկսին նախ միւս բը-
րիստոնեայ եղբայրները, երբ կարգը
մեղի գայ, այն ատեն կը մտածեմք կը
պատասխանեմք իրենց. ապա թէ ոչ
այնպէս խօսքով Ռաշտիէի է ըսելով,
Բ. Պուռն անգամ խաբելով հրաման-
ներ բերել տալով: Հայոց 'ի բնէ անտի
(Օսմանեան վեհապետաց այնքան ար-
քունագործմ հրովարտակներով, ա-
ռանձնաշնորհներով, իմ թիպներով
հաստատուած ազատ և անկախ սեպ-
հականութիւնն և ընդ հանուր ազգին
արեան գին եղող սուրբ Յակովբայ
վանքը չկրնար Ռաշտիէի տեղերուն
կարգը դրուիլ. Հայոց Պատրիարքը
այդ չկրնար ընել եթէ մահ անգամ
սպառնան իւր անձին, վասն զի՝ լաւ է
քաջութեամբ մեռնիլ, քան վատ ա-
նունով ապրիլ:

Սուրբ Երուսաղէմէն ճիշտն հե-
ռի է, ըսաւ՝ Եօրին Վսեմութիւնը,
Սար Եագուպ կոչուած վանքը, որ մը
կ'ուզեմ երթալ տեսնել և պտրտիլ:
(Շարունակում է)

Բ Ա Ն

ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ

ԱՌ ՔՐԻՍՏՈՍԱՆՈՒԵՐ ՆՈՐԱՃԱՅՍ

Բնի կամարաւ աստուածային անդ տաճարին տերունական,
Ուր Ենմահին բարձրացաւ խաչ, 'ի փրկութիւն սղգի մարդկան.
Եյս անգանօր թռչէր բարբառ սրտէ 'ի սիրտ անդ լինէր լու,
«Ո՛վ որդեակք իմ, յուսոյ որդեակք, ձօնիք խաչին դուք կենսատու»
— Հայր, Քրիստոսի այս եմք ձօն,
Եյս է մեր բան աստ 'ի Սիօն:

«Եւ Քրիստոսի որ նըւիրեալ պարտի, գիտէք, ունել սիրտ վեհ,
Օ՛ի կարացէ տոկալ վշտաց անագորոյն բազդին նըսեհ.
Ո՛վ որդեակք իմ, դուք լուտանաց կամ անիծից շանթից անհուն